

Macrofaunanieuwsmail 56, juni 2005

Vorige maand is de macrofaunanieuwsmail een mijlpaal gepasseerd, met nummer 55 in de 5^e maand van het jaar 05 bestond de nieuwsmail 5 jaar!

Het aanmeldadres is macrofauna@solcon.nl & kopij kan ook die naar dat adres.

Vriendelijke groeten

Marianne Greijdanus RIZA WI-Ecologie

redactie macrofaunanieuwsmail en weblog

WWW-tjes

Ken je [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) al?? Hierop worden waarnemingen van vogels zoogdieren reptielen amfibien, libellen vlinders spinnen geleedpotigen vissen en planten weergegeven. Ook staan er vele mooie foto's op, de moeite waard om aan je favorieten toe te voegen en je waarnemingen aan door te geven!!!

Microcosmos.nl

Het is moeilijk een leefgemeenschap te vinden die zo complex en boeiend is als die in een gezonde sloot. Nergens vind je zoveel soorten en orden in een zo klein gebied.

De website <http://www.microcosmos.nl> is aan dit wereldje gewijd. Je vind er vooral macro-foto's van waterinsecten en hun larven. Kort geleden is de ruimte voor site flink uitgebreid zodat er meer foto's en informatie op kan. Een flink aantal plaatjes staan al klaar om ingescand te worden. Het streven is er de beste populair-wetenschappelijke site over sloot en plas ter wereld van te maken. Gezien het beperkte gebied is dat niet onhaalbaar! Voorlopig is de tijd de enige beperkende factor ;-)

Gerard Visser webmaster Microcosmos.nl

Vijver, sloot en plas Gids voor de onderwaternatuur *Prijs Euro 24.95*

De opvolger van Venen plassen poelen is uit!

Het handige naslagwerk venen plassen poelen heeft een waardig opvolger gekregen in het boek *Sloot Meer en Plas* van M. Scheffer en J. Cuppen

“Gelukkig zijn we nog altijd gezegend met veel onderwaternatuur, ondanks alle vervuiling. En water is er volop: Nederland heeft bijvoorbeeld 500.000 km sloot, ruim tienmaal de omtrek van de aarde! **Vijver, sloot en plas** bestaat uit twee delen. Het eerste is een levendige beschrijving van allerlei aspecten van het water om ons heen: samenstelling, kleur, de rol van planten, ecologie van water, ecosystemen zoals rivieren, plassen en sloten. Met allerlei praktische tips voor de aanleg van vijvers, het opzetten van simpele slootaquaria, experimenten opzetten, enzovoorts. Het tweede deel toont de belangrijkste organismen in deze onderwaterwereld: de meest voorkomende dieren en planten. Hierbij gaat de aandacht vooral uit naar de opvallende aspecten van die levensvormen en de relatie tot de mens (giftige blauwalgen, medicinale bloedzuigers, enzovoorts).“

Californische rivierkreeft (*Pacifastacus leniusculus*) in Twenthe

Beste waarnemers, exoten monitorders en kreeftdeskundigen,

Naar nu bekend is geworden is in mei 2004 in het Dinkelstroomgebied, in hoge abundanties, de Californische rivierkreeft (*Pacifastacus leniusculus*) aangetroffen. (door bureau Natuurbalans - Leonieke Kruit-, in opdracht van Waterschap Regge en Dinkel). De determinatie is door ons en door Jan Jeucken gecontroleerd.)

De voorspelling van Adema, in de EIS-Nieuwsbrief van 1989, en recentelijker door Geert Timmerman et al in KNNV/NATURA 2003/4, dat de soort ook in ons land te verwachten is, is dus bewaarheid geworden.

Hij is vermoedelijk geëmigreerd uit Duitsland.

PS. Weet je ook al van de vondst Hoogveenglanslibel in Twente? In een niet verwacht milieu, nl. in kleine veenputjes in natte heide? Grondwatergevoed, niet snel droogvallend, met veel Sphagnum en vaak met Veenpluis. Twee locaties nabij Beckum/Delden op Landgoed Twickel. Vliegende libellen en exuvia. Geen larven gevonden, vermoedelijk alle reeds uitgeslopen en de kleine larven zitten wellicht diep in de modder. Zie Libellennieuwsbrief.

Bert Knol
Waterschap Regge en Dinkel
Afd. Beleid en Beheer Watersysteem, Cluster Monitoring
Postbus 5006,
7600 GA Almelo

Verslag Workshop Limonidae larven

Medio maart is bij Waterschap Groot Salland een workshop georganiseerd waarbij getracht werd wat meer grip te krijgen op de determinatie van Limonidae larven. Voor deze dag waren deelnemers van de PHM uitgenodigd en Ton van Haaren waarmee wij (WGS) al regelmatig contact hadden over Limonidae determinaties. Van deze dag is het bijgevoegde verslag gemaakt. Graag wil ik iedereen uitnodigen die opmerkingen of aanvullingen heeft deze via de macrofaunanieuwsbrief macrofauna@solcon.nl te melden. Met vriendelijke groet,

Hans Hop
Waterschap Groot Salland
afd. Ecologie & Kwaliteit.
e-mail hhop@wgs.nl

Limonidae workshop

16 maart '05 Bij Waterschap Groot Salland te Zwolle
deelnemers: Ton van Haaren, Marion Geerink, Mieke Moekeler, Jeroen Meeuse, Jeroen van Mil, Johan Mulder, Dolf Venenma en Hans Hop
Als basis voor determinatie wordt de tabel gebruikt van Herbert Reusch en Pjotr Oosterbroek in The aquatic insects of North Europe van A. Nilsson. (1997). De tabel van Reusch & Oosterbroek in Nilsson (1997) is een goed bruikbare tabel voor Nederland. Deze Limoniidae workshop bracht echter een aantal dingen naar voren die enkele verbeteringen of opmerkingen t.a.v de tabel nodig achtte. Brindle (1967) blijft naast Reusch & Oosterbroek (1997) ook een goede tabel, maar de naamgeving is sterk verouderd. Een overzicht van de Nederlandse Limoniidae wordt gegeven in de Checklist of the Diptera van Nederland

van P. Beuk (2002) en op de website van Pjotr Oosterbroek over de Tipuloidea van de wereld (<http://ip30.eti.uva.nl/ccw/>).

In deze tabel ontbreken enkele soorten: dit zijn **Erioptera squalida** welke mogelijk niet te onderscheiden is van **E. flavata**. Een plaatje van **Erioptera squalida** is te vinden in de Limonidae kopieën van Ton. Kenmerk : geen "posterior spiracles or ventral lobes" maar 2 doornachtige lichaamsaanhangsels.

In de tabel bij de nummers (Reusch & Oosterbroek in Nilsson, 1997);

1-5 Alle hier genoemde genera zijn typische beekbewoners

1 Van **Antocha** komt maar één soort in NL voor: **Antocha villipennis**.

3 In Nederland komen er vier soorten Dicranota voor, waarvan er drie zijn beschreven. **Dicranota** sp. opvoeren in plaats van **D. maculata**, wat velen doen.

5 Hier wordt het onderscheid gemaakt tussen **Pedicia** en **Crunobia**. Van **Crunobia** zijn volgens de Diptera checklist van Paul Beuk (2003) twee soorten in Nederland aangetroffen. Vondsten van larven van **Crunobia** zijn (ons) nog niet bekend. In het subgenus **Pedicia** komt slechts een soort voor; **Pedicia rivosa**. Het zijn erg forse larven, formaat flinke Tipulidae. De anale papillen bestaan uit 2 segmenten waarvan de laatste een korte spitse vorm heeft.

7 **Neolimnomyia** (*Neolimnomyia*) wordt in de tabellen van Brindle (1967) beschreven als **Pilaria gr filata**. In Brindle kunnen a.d.h. van de mandibeltanden. *N. filata* en *N. batava* worden onderscheiden.

8 **Rhabdomastix** genoemd in 8 komt niet voor in Ned, wel de **Rhabdomastix** soort beschreven bij nr 26 (=R. laeta).

9 Larven van het geslacht **Chionea** zijn mogelijk te verwachten in Limburg. In Nederland 1 soort: *C. belgica*. De volwassen (ongevleugelde) muggen zijn 's winters actief en de larven worden geassocieerd met dood hout. Waarschijnlijk lijkt de larve veel op *C. aranaeoides* volgens Savchenko, (1982).

13 Het geslacht **Rhipidia** is terrestisch.

14 Het geslacht **Atypophtalmus** komt niet in Ned. voor. Idem voor **Discobola**.

15+11 Het geslacht **Metalimnobia** is terrestisch.

17 Mogelijk ontstaan hier problemen met **Helius**. Hiervan is de 5de lob vaak ook gereduceerd. Typisch voor het geslacht **Helius** is de aanwezigheid van ventrale pseudopoden, een gereduceerde dorsale lob en een hypostomium met 5 tanden.

19 De larve van **Lipsothrix** is opvallend lang en dun met een verdikt borststuk. Bekend uit stromende wateren.

22 **Ula** leeft een terrestrisch van paddestoelen; **Helius** is uiterst algemeen in moerassige delen van stilstaande en langzaam stromende wateren. Van dit genus zijn drie soorten uit NL bekend, waarvan twee (goed) beschreven (*H. pallirostris* en *H. longirostris*). Brindle (1967) vermeld ook *H. flavus* maar geeft geen goede onderscheidende kenmerken.

25 Het onderscheid tussen **Gonomyia** en **Elliperoides** is ons niet duidelijk.

26 De hier genoemde **Rhabdomastix** (=R. laeta) komt wel in Ned. voor. (gevonden in de Overijsselse Vecht.). Volledige beschrijving is te vinden in Podeniene (2001).

- 28 Wanneer je bij **Rhypholophus** uitkomt kan er ook sprake zijn van een andere soort: **Trimicra pillipes**. Hiervan is een plaatje te vinden in de kopieën van Ton (uit Savchenko, 1982). De vlekken van de anale lobben lopen in een punt uit naar het centrum bij **Rhypholophus** en deze zijn hol gerond om het centrum bij **Trimicra**. De donkere vlekken op de spiracular disk bij **Rhypholophus** hebben een soort opvallende netvormige structuur.
- 31 larven (van Eriopterinae) die korter zijn dan ca. 0,5 cm zijn niet met zekerheid te determineren. Opvoeren als Eriopterinae.
- 33 Recent is ook **Gonompeda flava** beschreven door Podeniene & Gelhaus (2002), en deze larve lijkt veel op **Ormosia**. Ormosia heeft echter veel duidelijker tanden op de mandibel (4 tanden) terwijl de mandibel van **Gonompeda** drie stompe tanden heeft. De dorsale lob bij **Gonompeda** zou ook duidelijk korter zijn dan de overige lobben.
- 36-38 De hier opgevoerde geslachten zijn (nog) niet bekend uit Ned.
- 40 **Eloeophila** heeft ook een typische mandibel: aan de basis van de mandibel staan een 6-tal kleinere neventanden, de bovenste 2 zijn dun en de derde is dik. De vierde tot en met de zesde kunnen met elkaar versmolten zijn of de vijfde en/of zesde kunnen geheel verdwenen zijn.
- 42 **Limnophila** heeft in tegenstelling tot **Helius** een gereduceerd hypostomium. Bij de 5de gereduceerde lob staat een soort tandenrij met haren.
- 43 **Eutonia barbipes**, er is één soort. Dit zijn erg grote larven tot circa 4 cm. De anale segmenten hebben een zwarte kleuring welke min of meer dwarsgestreept is. **Neolimnomyia (Brachylimnophila)** wordt in Brindle beschreven als **Pilara nemoralis gr.** De grootte van de anale segmenten was van de verschillende Limoniidae die zijn bekeken nogal verschillend.
- 46 De pigmentering van de lobben zoals beschreven gelden alleen voor **Paradelphomyia senilis**. De pigmentering van een andere soort **P. fuscula** is totaal anders (zie Podeniene, 2002). Deze komt echter niet in NL voor, maar het zou erop kunnen wijzen dat de andere Nederlandse vertegenwoordiger (**P. nielseni**) ook sterk afwijkend is van **P. senilis**.
- 47 De genoemde verschillenmerken tussen Idioptera en Euphyllidorea/Phyllidorea zijn uiterst dubieus. Volgens Podeniene (2004) heeft **Idioptera** onbehaarde maxillen en **Phyllidorea** behaarde maxillen, vooral aan de buitenzijde.

Literatuur

Podeniene, V. (2001). Notes on the larva of *Rhabdomastix (Sacandaga) laeta* (Loew, 1873). (Diptera, Limoniidae). Acta Zoologica Lituanica 11 (4):385-387.

Podeniene, V. (2002). Records on new and little-known larvae of the family Limoniidae (Diptera, Nematocera) from Lithuania. Acta Zoologica Lituanica 12(3):294-308.

Podeniene, V. (2004). Records on little-known larvae of Idioptera pulchella (Meigen, 1830) (Diptera, Limoniidae, Limnophilinae). Acta Zoologica Lituanica 14(3):37-41

Podeniene, V. & Gelhaus, J.K. (2002). The first description of the larva of the crane fly genus *Gonompeda* Alexander, 1924 (Limoniidae: Chioneinae), with new information for understanding the phylogenetic relationships of the genus. Proc. Acad. Nat. Sc. Philadelphia 152:67-73.

N.B. De eerste drie genoemde artikelen uit Acta Zoologica Lituanica zijn als PDF te downloaden van de site: <http://ivs.aiva.lt/ekoi/> en klik vervolgens op 'leidyba' en daarna 'Acta zoologica lituanica' en daarna het tijdschriftnummer naar keuze.

Determinatiecursus Malacostraca 2005

- tweede aankondiging – nieuw: inclusief brakwatergammariden

Tjeerd-Harm van den Hoek
Alterra – Centrum Ecosystemen, team zoetwaterecosystemen

In 2005 organiseren we weer een tweedaagse determinatiecursus, te weten op donderdag 20 en vrijdag 21 oktober 2005. We hebben Prof. dr. Andreas Martens (Karlsruhe), Thomas Ols Eggers (Braunschweig) en Karsten Grabow (Karlsruhe) bereid gevonden om de cursus te geven. **Er zijn nog enige plekken te vergeven voor deze determinatiecursus!**

Tijdens de cursus wordt ingegaan op identificatie van de ordes Amphipoda, Mysidacea, Isopoda & Decapoda. Daarnaast besteden we aandacht aan de kreeftachtigen die sinds de openstelling van het Mainz-Donau kanaal ons land binnen zijn gekomen of nog kunnen komen. Ook zijn in Nederland de afgelopen jaren nieuwe en onbekende taxa aangetroffen. Des te meer reden om deel te nemen aan deze cursus.

Daarnaast worden uit Zeeland en Noord-Holland brakwatergammariden verzameld om deze groep voldoende aandacht te geven. Dit materiaal kan je na de cursus gebruiken voor je eigen referentiecollectie. Thomas Ols Eggers zal, indien mogelijk, deze brakwatergammariden verwerken in een concepttabel.

Voor de cursus wordt, in zoverre mogelijk, referentiemateriaal ter beschikking gesteld die je na de cursus kan gebruiken voor je eigen referentiecollectie. Ook kan je eigen materiaal meenemen ter beoordeling. Informatie over de cursus vind je hieronder. Ook kan je ons bellen /mailen voor nadere informatie.

Je kan je opgeven door middel van het verzenden, faxen of mailen van het onderstaande opgaveformulier. Er is een beperkt aantal plaatsen beschikbaar, zodat tijdige opgave gewenst is. Na afloop van de cursus wordt een factuur verzonden. Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid. Bij onvoldoende deelnemers zal de cursus niet doorgaan. Je zal hiervan op de hoogte worden gesteld.

Ken je collega's of mensen in je omgeving die mogelijk geïnteresseerd zijn maar nog niet bekend zijn met de determinatiecursussen van het team zoetwaterecosystemen of de macrofaunanieuwsmail niet ontvangen: zou je deze informatie aan hun willen doorgeven? Alvast dank!

Nadere mededelingen over de locatie, route beschrijving en overigen worden toegezonden na opgave.

- Data** : donderdag 20 en vrijdag 21 oktober 2005
- Plaats** : Conferentiecentrum 'Landgoed Holthurnse Hof', Berg en Dal
- Programma** : De cursus bestaat uit de volgende onderdelen:
1ste dag : introductie, anatomie & morfologie, taxonomie & systematiek, biologie, determinatie referentiemateriaal, recent onderzoek
2de dag : ecologie, verspreiding, determinatie eigen en referentiemateriaal
- Materiaal** : binoculair en prepareermateriaal zelf meebrengen, er is ruim gelegenheid voor het bewerken van eigen materiaal.
- Cursusleiding** : Prof. dr. Andreas Martens, Thomas Ols Eggers en Karsten Grabow
- Taal** : Duits / Engels
- Kosten** : €575,= inclusief, koffie, thee, lunches, diner en één overnachting.
- Informatie** : Tjeerd-Harm van den Hoek
☎ (0317) 478725
✉ tjeerd-harm.vandenhoek@wur.nl

=====

Opgaveformulier

determinatiecursus Malacostraca 2005

Aanmelding determinatiecursus Malacostraca 2005

Bij deze meld ik mij aan als deelnemer van de determinatiecursus Malacostraca op 20 & 21 oktober 2005:

Naam :

Organisatie :

Adres :

Plaats :

Telefoon (werk) :

E-mail :

Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid!

=====

Je kan het opgaveformulier verzenden, faxen of mailen naar:

Alterra
t.a.v. Tjeerd-Harm van den Hoek
Alterra – Centrum voor Ecosystemen
team zoetwaterecosystemen
Postbus 47
6700 AA Wageningen

Fax : 0317 - 424988

E-mail : tjeerd-harm.vandehoek@wur.nl

STEL JE VOOR

In de rubriek stel je voor stellen lezers zich voor, zo blijven we op de hoogte van wie wat waar doet, heb jij jezelf nog niet voorgesteld stuur dan een mailtje aan macrofauna@solcon.nl en laat anderen weten wat jij doet!

Nieuws van Entomologie speciaalzaak Vermandel:

Aanbiedingen (zolang de voorraad strekt):

Wunderwelt der Käfer

Klausnitzer (2002) 238 blz. 21,5x29cm. H/B.

Een prachtig algemeen boek over kevers met prachtige kleurenfoto's en algemene gegevens over de Coleoptera.

VROEGER Euro 51,00. NU Euro 34,00

Farbatlas der Schädlinge an Zierpflanzen

David V. Alford (1997) 475 blz. 1069 kleurenfoto's.

Alle schadelijke dieren (hoofdzakelijk insecten, maar ook slakken, wormen etc.) worden voorafgebeeld met een kleurenfoto en vervolgens uitvoerig beschreven.

VROEGER Euro 89,00. NU Euro 49,00

Raubmilben

Wolfgang Karg (1993) 553 blz. 437 afbeeldingen.

Meer dan 1000 soorten. Acari (Acarina), Milben, Parasitiformes (Anactinochaeta)

Cohors Gamasina Leach. Tweede druk.

VROEGER Euro 91,00. NU Euro 29,00

Die Schmetterlinge Baden-Württembergs Banden 1 t/m 9

In voorbereiding is nog wel een Band 10: Korrekturen und Ergänzungen zu den Bänden 1-9.

De hele serie van 9 delen in één koop bestellen ?

Prijs : Euro 423,00. Porto-vrije levering.

Die Tagfalter Mitteleuropas - östlicher Teil

Slamka (2004)

Bestimmung - Biotope und Bionomie - Verbreitung - Gefährdung

Complete gedetailleerde veldgids in kleur met alle dagvlinders van Central Europa - oostelijk gedeelte

(Czech Republic, Slovakia, Poland, Hungary, Carpathiansukraine, Austrai (partially))

12,3 x 17 cm., 288 blz. hardcover; **60 kleurenplaten** met **meer dan 1050 vlinders** uit collecties

+ meer dan 400 (192 soorten)vlinders in natuurlijke poses, 104 tekeningen van genitaliën

Prijs : Euro 38,50

Nieuw: Veldgids Roofvogels

408 blz., genaaid gebonden, full colour

Alle roofvogels die voorkomen in Europa, noord-Afrika en het Midden-Oosten.

Zeer gedetailleerde informatie over alle soorten

Unieke kleurenfoto's en verspreidingskaarten maken de veldgids compleet

Prijs : Euro 31,95 (ledenprijs KNNV)

NIEUW :

Atlas plantengemeenschappen in Nederland.Deel 4

Ruigten, struwelen en bossen.

Prijs : **Euro 35,95** (ledenprijs KNNV)
Met dit laatste deel is de reeks compleet.
In deze reeks verschenen eerder :
Deel 1 : Wateren, moerassen en natte heiden
Deel 2 : Graslanden, zomen en droge heiden
Deel 3 : Kust en binnenlandse pioniersmilieus.
Alle delen zijn nog leverbaar.

Nieuw in de "In beeld serie" :
Slakken in beeld. Euro 3,75
Broedvogels in beeld. Euro 3,75
Herdruk : **Amfibieën en reptielen in beeld** Euro 3,75

Met vriendelijke groet...
Entomologie-speciaalzaak VERMANDEL
Poorterslaan 118
4561 ZN Hulst
tel. 0114-370378
vanuit buitenland: 00-31 114 370378
fax. 0114-370381
vanuit buitenland: 00-31 114 370381
Email: info@vermandel.com **Homepage:** www.vermandel.com

Einde macrofaunanieuws 56 juni 2005 ook te lezen via <http://macrofauna.web-log.nl> (iets minder mooi opgemaakt)